

Een nieuwe generatie bevrijdt zich van Wilders

Juist D66 bewees zich als tegenkracht voor Wilders, niet GroenLinks-PvdA, ziet Bas Heijne. Jetten zet Nederland niet neer als belaagd, maar als pragmatisch en optimistisch.

De ochtend na de verkiezingen blijken de PVV van Geert Wilders en D66 van Rob Jetten ongeveer even groot. Maar waar D66 de afgelopen maanden de weg omhoog vond – en hoe – daar raakte de PVV nog nèt niet in een vrije val: 17 zetels winst voor D66, 11 verlies voor de PVV. Waar Rob Jetten de afgelopen maanden als politiek leider zijn vorm vond, en op podia en in studio's glansde en straalde zodat zelfs de rechtse kroegpraters in de praatprogramma's niet om zijn charisma heen konden, zo dof en uitgeblust werkte Geert Wilders zich door de campagne heen. Successen laten zich zelden herhalen, en al helemaal niet in de politiek. Het verwachte en gevreesde vuurwerk dat Wilders twee jaar geleden nog liet domineren, bleef uit.

Al snel leek hij er zelf niet meer in te geloven. De kaarten lagen dit keer ook wezenlijk anders. Hij had opzichtig gefaald met 'zijn' regering, zelfs de VVD had haar lesje geleerd en sloot hem uit, en in de debatten waar hij wél aan meedeed trof hij een generatie politici tegenover zich die, anders dan de voorgaande, niet bang voor hem zijn.

Je zag een nieuwe lichting politici zich van Wilders bevrijden. Het was een plezier om naar te kijken.

Dat het juist D66 is dat zich als tegenkracht van Wilders bewees, en niet GroenLinks-PvdA, verdient een analyse. Voorafgaand aan de verkiezingen ontdeed D66 zich effectief van zijn imago van wereldvreemde weldenkendheid, een partij die zich te vaak tevredenstelde met goede bedoelingen, vol ideale schoonzoons en -dochters, een partij die vooral een klasse leek te vertegenwoordigen. Het was Jetten zelf die dat beeld liet verschuiven.

Een voorbeeld: toen de voorganger van Rob Jetten, Sigrid Kaag, ruim twee jaar geleden in Twente werd opgewacht door demonstranten met brandende fakkels, zag je vooral een onoverbrugbare kloof tussen twee werelden. Na de rellen in Den Haag eind september, waarbij een extreemrechtse meute het gemunt had op het partijkantoor van D66, ging Rob Jetten in het programma van Eva Jinek het gesprek aan met de jonge Jayden, een van de demonstranten. Het werd een echt gesprek.

Geen meeslepend antwoord

De partij deed nog iets brutaals – ze kaapte de Nederlandse vlag als symbool. Lang werd in Nederland alles wat progressief wilde zijn weggezet als vijand van traditie en gemeenschap. Maar het pragmatisch optimisme dat Jetten wil uitstralen is bij uitstek Nederlands, het zit in ons DNA. Decennialang heeft radicaalrechts de gemeenschap als bedreigd voorgesteld, een manier van leven die op het punt staat weggevaagd te worden, in de eerste plaats door immigratie. Om die gemeenschap te behoeden moesten alle luiken dicht, de buitenwereld, Europa, zelfs de werkelijkheid moest ontkend worden, alles zodat 'ons mooie landje' gekoesterd kon blijven. Alles wat als 'vreemd' werd ervaren, en er werd steeds meer als vreemd ervaren, werd op een agressieve manier verdacht gemaakt.

De andere partijen hadden daar geen meeslepend antwoord op. Men zocht het in nuanceringen, in verstandige beleidsvoorstellen, of in het meebuigen met de negatieve romantiek van de boze burger die zijn eigenwaarde terugvond in de totale afwijzing, de romantiek van de omgekeerde Nederlandse vlag.

Het pragmatisch optimisme dat Jetten wil uitstralen is bij uitstek Nederlands. Dat terugkapen van die vlag door D66 is puur symbolisch, maar zeg me niet dat symbolen niet belangrijk zijn. Veelzeggend is dat juist die vlag in commentaren als bewijs werd aangedragen dat D66 'naar rechts' was opgeschoven – dan begrijp je iets niet. Waar het GroenLinks-PvdA in zijn nieuwe gedaante aan ontbrak is juist dat meeslepende, romantische gevoel, het idee dat je samen op weg bent naar iets beters. De erfzonde van links is de idee dat iedere onvrede tenietgedaan kan worden door verbetering op sociaaleconomisch vlak. Voorbeeld: in een interview met NRC opperde Frans Timmermans dat je anti-immigratiegevoelens kan counteren door de levensomstandigheden van mensen te verbeteren. Hij haalde het voorbeeld van een wethouder in Heerlen aan: „Die zegt dan tegen mensen: 'Je energierekening is zo hoog, weet je wat, jij krijgt van mij een nieuwe, energiezuinige koelkast.' Helpt dat? O, dat helpt.”

Energiezuinige koelkast

Nou, alleen een heel klein beetje misschien. De fusie van GroenLinks en PvdA mag geslaagd zijn, de partij kampt met ideeënarmoede, mist Schwung. Je kunt nog zulke goede beleidsvoorstellen hebben, met de uitstraling van een energiezuinige koelkast kom je er niet.

De ban van Wilders is gebroken, maar een groot deel van het electoraat stemde niettemin op radicaal-rechtse partijen. Nederland is nog altijd een gepolariseerd land. Wil het optimisme van Jetten en D66 geen luchtballon blijken, een handige marketingtruc zoals het 'nieuw leiderschap' van een paar jaar geleden, dan zal de partij zijn progressieve gemeenschapsdenken in de komende jaren werkelijk handen en voeten moeten geven.

Dat is lastig in een coalitieland, met maar liefst vijf grote partijen die tegelijk schrikbarend klein zijn. De VVD, die het tij van de slechte peilingen op het nippertje wist te keren, toonde zich op de verkiezingsavond alweer machtsdronken (ondanks opnieuw twee zetels verlies) en is vastbesloten D66 onder druk te zetten om over rechts te gaan regeren. Behalve dat een centrumrechtse coalitie niet langer haalbaar is, zou in zee gaan met het radicaal rechtse JA21, laat staan met de restanten van de BBB, meteen alle glans van Jetten en zijn partij halen – precies waar de VVD op uit is.

Na de vorige verkiezingen kon je overal horen dat een rechts kabinet was wat de kiezer wilde, dat was overduidelijk, ook de VVD hield er niet over op. Diezelfde redenering kan nu met overtuiging tegen de VVD worden ingebracht: een breed en stabiel middenkabinet, dat is wat de kiezer sinds gisteren wil, na de ellende van een klein jaar Dick Schoof. Wanneer de VVD, die de regering Schoof op zijn geweten heeft, de voorkeur van de kiezer arrogant onmogelijk blijft maken, zal die partij vroeg of laat de rekening gepresenteerd krijgen.

Bas Heijne is essayist en redacteur van NRC.